

اگر فیلم مدام در حال حرکت باشد چقدر می توانی داستان را منتقل کنی؟ اگر یک فیلم تعقیب و گریز طولانی بسازی چقدر می توانی ارتباط برقرار کنی؟ در یک داستان چقدر معنای پنهان می تواند وجود داشته باشد؟ برای اینکه یک داستان ارزشمند باشد، باید عمقی فراتر از آنچه بلافاصله قابل مشاهده است داشته باشد؛ باید مقدار قابل توجهی محتوا در زیر سطح وجود داشته باشد. نوعی اصالت انسان شناختی وجود دارد که ما به‌شدت تلاش می کنیم که به آن برسیم. هر عنصری که روی پرده است نه‌فقط شخصیت بلکه هر چیزی از کمد لباس تا ابزار و ادوات نمایش و حتی زبان باید پس‌زمینه‌ای داشته باشد. فردی که گیتار می نوازد- می توانم تمام پیشینه‌اش را بگویم؛ اینکه مادرش کیست و چطور او از آخرالزمان بقا یافت و برای خدمت به جو جوادانه آمد. می توانم بگویم که گیتارش از کجا آمده؛ آن از لگن بیمار بیمارستان ساخته شد. اگر می خواهی بقا یابی همه چیز باید چندمنظوره باشد، بنابراین گیتار یک شعله‌افکن هم هست. باید حتماً پیش‌زمینه داستان داشته باشیم و این موضوع اصلاً بیپوده نیست. این تنها راه برای حفظ یکپار چگی است. همه در فیلم مشارکت دارند، از طراحان تا هنرمندان دیجیتال برای تضمین انسجام باید استراتژی های مشابهی را دنبال کنند. متوجه خواهید شد که ماشین ها مدرن نیستند، زیر آن هایی که خیلی به تکنولوژی کامپیوتری وابسته‌اند، با ضربات تک‌تکه می شوند. آن هایی که ما داریم خیلی قدیمی ترند، از دهه‌های ۶۰ تا ۸۰. بدنه‌های شان بسیار محکم‌تر هستند و احتمال بیشتری دارد که از فناوری جان سالم به‌در ببرند؛ آن‌ها بسیار ساده‌تر و با کمترین بسیار ساده‌تر ساخته شده‌اند.

«**جاده خشم و فیوریوسا هر دو قبل از فیلمبرداری روی استوری‌برد نوشته شده بودند؛ بیشتر شبیه رمان های مصور بود تا فیلمنامه‌های سنتی. چطور به این شیوه کار رسیدید؟**»
وقتی که ما پرندان مک کارتی نویسنده و هنرمند روی جاده خشم کار می کردیم، ما می نشستیم و داستان را جز به جز ت رسیم می کردیم و یک نسخه سریع و شتاب‌زده بدون هیچ دیالوگی می نوشتیم-یا فقط سبناپس ها را می نوشتیم، اما بعد فکر کردم اگر واقعا می خواهیم یک فیلم صامت بسازیم که به دیالوگ وابسته نباشد پس بهتر است به‌شکل مناسب‌اش این کار راکنیم، بنابراین پیش نویس اولیه‌واقعی روی استوری‌برد انجام شد. ما کل فیلم را هم‌زمان طراحی کردیم و نوشتیم، ما دو هنرمند خیلی خوب داشتیم؛ پیتز پوند و مارک سکستون و باهم در اتاقی می نشستیم و طرح می زدیم، همه‌اش به‌صورت بصری انجام شد. یک اتاق بزرگ داشتیم و اطرافش استوری‌بوردها بودند. ما درنهایت به سه هزار و ۵۰۰ قطعه رسیدیم. آن‌ها خیلی دقیق و واضح بودند؛ می توانستی کل سکانس فیلم را دنبال کنی. استوری‌برد، یک سند تولید بسیار کارآمدتر است. آن به طرح، فیلم‌بردان و بازیگران اجازه می دهد خیلی سریع بفهمند که چه کسی در صحنه است، در چه زاویه‌هایی قرار دارند و موقعیت همه عوامل را نسبت به یکدیگر مشخص می کند.

در جاده خشم ما روابط آشفته‌ای با استودیو داشتیم و دوبازیگر اصلی تام هاردی و شارلیز ترن با هم سازگاری نداشتند. مارگارت در سیدنی بود و من در نیمکره جنوبی در تامپبیا بودم. ما به‌اندازه فیوریوسا صحنه‌ها را فیلمبرداری نکردیم، اما برای هر صحنه دوربین‌های متعددی داشتیم. برخی از آن‌ها فقط دوربین‌های کوچک «۲k» بودند که از فرودگاه خریدیم، اما هر وسیله نقلیه‌ای یک دوربین داشت. این باعث شد که راش‌های بیپوده‌ای داشته باشیم و مارگارت مجبور شد همه آن‌ها را غراب کند. من تذکرها ی صوتی می فرستادم و بعضی وقت‌ها در حین فیلمبرداری راف کات‌هایی را انجام می دادم؛ فقط برای اینکه راهنمایی اش کند. مارگارت همچنین برش‌های اولیه را انجام می داد و باگ‌هایی را که داشت، با فیلم‌های روزانه پری می کرد. بیشتر فیلم صدای موتورها یا صدای افرادی بود که دستورالعمل‌ها را فریاد می زدند. صدای وسایل نقلیه خیلی خیلی پرسروصدا یا ماشین‌های تولید باد. بنابراین ما دیالوگ‌های موقتی داشتیم که می دانستیم باید جایگزین شوند. اگر چیزی گیج کننده بود، مارگارت می دانست که تا رسیدن من به استرالیا باید صبر کند. اما به‌طور کلی او به تنهایی کار می کرد و فقط سعی داشت فیلم را مونتاژ کند، نه اینکه خیلی خوب برش دهد. فکر می کردم که در هر حله استوری‌برد کارهای زیادی انجام داده ایم، اما پس از آن شما این حجم عظیم از فیلم را دارید که باید یک فیلم از آن بسازید و این کار دشواری است. کار مارگارت فوق العاده است و من کاملاً به او اعتماد دارم.

«**فیوریوسا به‌جای نامیادر استرالیا فیلمبرداری شد. آیا این موضوع، روش تدوین آن را تغییر داد؟»** البوت کتاپنم به‌جای مارگارت تدوینگر اصلی شناخته‌می شود؟

ما مزرعه‌ای را در خارج از سیدنی خریدیم و مارگارت طی سیل شش‌دیگی که آمد، سخت روی مزرعه کار می کرد. بنابراین این موضوع او را از آامن به فیلمبرداری بازداشت. ما یاد آوردیم که تیلدا سوینتون عکسی از بونگ جون-هو کارگردان «انگل» نشان داد که با تدوینگرش سر صحنه کار می کرد. آن‌ها فیلم را همانجا مونتاژ کردند. فکر کردم خب، البوت دستیار مارگارت در فیلم‌های جاده خشم و «سه هزار سال حسرت» بود، بنابراین در طول فیلمبرداری، او فیلم را مونتاژ کرد و سپس مارگارت وارد شد و نقش خود را انجام داد. این کار بسیار کارآمدتر بود.

«**فیلم‌های مکس دیوانه‌ته‌تها تکامل فیلمسازی و جلوه‌های ویژه، بلکه تکامل توانایی ما در تماشای فیلم‌ها و گرفتن اطلاعات بیشتر و بیشتر است.**

وقتی برادران وانز نسخه‌های از جنگجوی جاده را چندسال پیش بازنسازی کردند، دیدن دوباره آن مثل سفر در زمان فوق العاده بود. تعجب کردم به‌رغم تغییراتی که در سینما در طول زمان به وجود آمده، اما فیلم دوام آورده و کارش را می کند؛ چابکی دوربین و انعطاف‌پذیری تصاویر بهتر شده است. می توانید رنگ‌ها را تغییر دهید، کادربندی را عوض کنید و خیلی چیزها را به‌صورت دیجیتالی اضافه کنید. اما بزرگ‌ترین نکته، روشی است که مخاطبان امروز می توانند فیلم‌ها را بسیار سریع‌تر از قبل پردازش کنند به‌طوری که جنگجوی جاده، ۱۲۰۰ پلان در ۹۶ دقیقه داشت در حالی که جاده خشم دوونیم برابر پلان بیشتر در ۱۲۰ دقیقه داشت. میانگین تکنما، چهار ثانیه یا حتی بیشتر بود. متوسط یک‌نما در جاده خشم، دو ثانیه بود.

اگر فیلم مدام در حال حرکت باشد چقدر می توانی داستان را منتقل کنی؟ اگر یک فیلم تعقیب و گریز طولانی بسازی چقدر می توانی

ارتباط برقرار کنی؟ در یک داستان چقدر معنای پنهان می تواند وجود داشته باشد؟ برای اینکه یک داستان ارزشمند باشد، باید عمقی فراتر از آنچه بلافاصله قابل مشاهده است داشته باشد؛ باید مقدار قابل توجهی محتوا در زیر سطح وجود داشته باشد. نوعی اصالت انسان شناختی وجود دارد که ما به‌شدت تلاش می کنیم که به آن برسیم. هر عنصری که روی پرده است نه‌فقط شخصیت بلکه هر چیزی از کمد لباس تا ابزار و ادوات نمایش و حتی زبان باید پس‌زمینه‌ای داشته باشد. فردی که گیتار می نوازد- می توانم تمام پیشینه‌اش را بگویم؛ اینکه مادرش کیست و چطور او از آخرالزمان بقا یافت و برای خدمت به جو جوادانه آمد. می توانم بگویم که گیتارش از کجا آمده؛ آن از لگن بیمار بیمارستان ساخته شد. اگر می خواهی بقا یابی همه چیز باید چندمنظوره باشد، بنابراین گیتار یک شعله‌افکن هم هست. باید حتماً پیش‌زمینه داستان داشته باشیم و این موضوع اصلاً بیپوده نیست. این تنها راه برای حفظ یکپار چگی است. همه در فیلم مشارکت دارند، از طراحان تا هنرمندان دیجیتال برای تضمین انسجام باید استراتژی های مشابهی را دنبال کنند. متوجه خواهید شد که ماشین ها مدرن نیستند، زیر آن هایی که خیلی به تکنولوژی کامپیوتری وابسته‌اند، با ضربات تک‌تکه می شوند. آن هایی که ما داریم خیلی قدیمی ترند، از دهه‌های ۶۰ تا ۸۰. بدنه‌های شان بسیار محکم‌تر هستند و احتمال بیشتری دارد که از فناوری جان سالم به‌در ببرند؛ آن‌ها بسیار ساده‌تر و با کمترین بسیار ساده‌تر ساخته شده‌اند.

«**جاده خشم و فیوریوسا هر دو قبل از فیلمبرداری روی استوری‌برد نوشته شده بودند؛ بیشتر شبیه رمان های مصور بود تا فیلمنامه‌های سنتی. چطور به این شیوه کار رسیدید؟**»

وقتی که ما پرندان مک کارتی نویسنده و هنرمند روی جاده خشم کار می کردیم، ما می نشستیم و داستان را جز به جز ت رسیم می کردیم و یک نسخه سریع و شتاب‌زده بدون هیچ دیالوگی می نوشتیم-یا فقط سبناپس ها را می نوشتیم، اما بعد فکر کردم اگر واقعا می خواهیم یک فیلم صامت بسازیم که به دیالوگ وابسته نباشد پس بهتر است به‌شکل مناسب‌اش این کار راکنیم، بنابراین پیش نویس اولیه‌واقعی روی استوری‌برد انجام شد. ما کل فیلم را هم‌زمان طراحی کردیم و نوشتیم، ما دو هنرمند خیلی خوب داشتیم؛ پیتز پوند و مارک سکستون و باهم در اتاقی می نشستیم و طرح می زدیم، همه‌اش به‌صورت بصری انجام شد. یک اتاق بزرگ داشتیم و اطرافش استوری‌بوردها بودند. ما درنهایت به سه هزار و ۵۰۰ قطعه رسیدیم. آن‌ها خیلی دقیق و واضح بودند؛ می توانستی کل سکانس فیلم را دنبال کنی. استوری‌برد، یک سند تولید بسیار کارآمدتر است. آن به طرح، فیلم‌بردان و بازیگران اجازه می دهد خیلی سریع بفهمند که چه کسی در صحنه است، در چه زاویه‌هایی قرار دارند و موقعیت همه عوامل را نسبت به یکدیگر مشخص می کند.

در جاده خشم ما یک میز بزرگ داشتیم که برای برنامه‌ریزی نماها قبل از فیلمبرداری بدلکاری‌ها استفاده می کردیم. همه یک عروسک داشتند که نماینده نقش شان بود. اگر نقشی روی یک موتور بود، یک موتور اسباب‌بازی کوچک داشتی یا فیلمبردای یک دوربین اسباب‌بازی داشت و همه می گفتند: «من این طور حرکت می کنم»، «من از این سمت می آیم»، «دوربین از این طرف به پایین می آید و دوربین دوم از آن سمت می آید.» تقریباً مثل تمرین جنگی بود. شما حداکثر تلاش‌تان را برای بسط داستان انجام می دهید. تنها چیزی که نمی توانید اضافه کنید، زمان است. شما نمی توانید نحوه نمایش آن را به شیوه‌ای رتیمیک بیان کنید. بنابراین در فیوریوسا، گای نوریس کارگردان گروه دوم و هماهنگ‌کننده بدلکاران و پسرش هریسون برای سرعت بخشیدن به فرآیند کاری کردند که مثل یک انیمیشن سریع از استوری‌بوردها بود. می توانستی رویدادهایی را یک‌رو صحنه اتفاق می افتند ضبط حرکت کنید و از دوربین‌های مجازی برای ایجاد یک سکانس، با دقت بسیار زیاد استفاده کنید. ما اسمش را گذاشته‌ایم جعبه اسباب‌بازی.

یادم می آید که به هیچ‌کاک رجوع کردم؛ کسی که فیلم‌هایش را به‌شکل فیلمنامه مصور می نوشت. او می گفت، زمانی که شروع به فیلمبرداری می کنید تمام کار انجام شده است، بقیه‌اش بستگی به اجرا دارد. شما سعی می کنید به آن کمال مطلوب برسید اما هرگز این اتفاق نمی افتد. وقتی درنهایت در حال فیلمبرداری هستید فقط

این صحنه براساس یک فیلم خبری کوتاه سیاه و سفید از اوایل دهه ۱۹۳۰ بود، وقتی پلیس محلی عادت داشت این نمایش بزرگ را در زمین کریکت سیدنی برگزار کند. در اواسط آن صحنه‌هایی از یک مسابقه ارابه‌رانی براساس نسخه صامت بن هور بود. بنابراین بنوعی بن هور روی پلیس تأثیر گذاشت و پلیس بعد از آن روی دیمتوس.

«**روبر برسون کارگردان در کتابش «یادداشت‌هایی درباره سینما» می‌نویسد: «یک فیلم ابتدا در سرم متولد می‌شود، روی کاغذ از بین می‌رود، با آدم‌های زنده و انشایی که استفاده می‌کنم دوباره جان می‌گیرد. وقتی روی صفحه نمایش داده می‌شود دوباره مانند گلی که در آب می‌گذاریم، زنده می‌شود.»** تدوین فیلم چنین هنر سحرآمیزی است. این هنر را چطور یاد گرفتید؟

ارزشمندترین تجربه‌ای که داشتیم، کار روی اولین «مکس دیوانه» بود که با بودجه ۲۵۰ هزار دلار ساخته شد. خیلی بلندپروازانه بود. همه چیز اشتباه پیش رفت. این پروژه کاملاًمراسر درگم کرد. یک‌سال، با تمام اشتباهاتی که کردم روبه‌رو بودم: «چرا آن کار را کردم؟ چرا آن کار را نکردم؟ قطعاً برای این کار ساخته نشده‌ام.» اما به‌هر حال کار درآمد. در استرالیا موفق بود، بعد در ژاپن، سپس در اسپانیا و آلمان حسابی موفق بود؛ در تمام دنیا غیر از آمریکا. فیلم را در آنجا اکران کردند اما توزیع بسیار کمتری بود و آمریکایی‌ها تمام صداها را با لهجه آمریکایی دوبله کردند. حتی مل گیسبون را هم دوبله کردند با اینکه او آمریکایی‌زبان با لهجه‌ای استرالیایی بود. همه‌اش بسیار بد، با لحن کندار جنوبی دوبله شد. اما فیلم به‌طرز حیرت‌آوری موفق بود. کمی حس دغلا بازی داشتیم، اما به اندازه کافی باهوش بودم که گرفتار غرور یک هنرمند نشوم. یک دقیقه صبر کنید، متوجه شدم اینجا داشت اتفاق دیگری می افتاد. گفتند در ژاپن، مکس دیوانه‌یک سامورایی سرکش تنهاست. یک روئین از گروهی از سامورایی‌های بدون ارباب در دوران فنودالی ژاپن. گفتند: «شما قطعاً فیلم‌های زیادی از کوروساوا را دیده‌اید.» و من گفتم: «کوروساوا کیست؟»، شاید نباید این را می‌گفتم. فوراً هر چه را او ساخته بود، تماشا کردم و قطعاً در مکس دیوانه دو قرار گرفتند. در اسکندیناوی گفتند: «او شبیه یک وایکینگ تنهاست!» و در فرانسه گفتند که مکس دیوانه شبیه یک وسترن روی ماشین است. این یعنی به هدف زده بودم.

اما وقتی «مکس دیوانه» جنگجوی جاده» را در ۱۹۸۲ ساختیم، کمی حرفه‌ای تر شده بودم. کمی بیشتر درباره بازیگری و نوشتن می‌دانستم. این فرصتی بود تا کارهایی که می‌خواستم در فیلم بکنم، در این فیلم انجام دهم و آگاهانه‌تر این کار را بکنم. ما خیلی غرق جوزف کمپل (نویسنده «قدرت اسطوره») شدیم و من کم‌کم فهمیدم که ما به‌نوعی با یک کهن‌الگوها مواجه‌شده بودیم؛ اینکه مکس نوعی نسخه ناپنجار یک قهرمان کلاسیک بود. یک فیلم را باید با تمام وجود تجربه کنی، از قلب و احساسات گرفته تا مغزت. اما همچنین باید از لحاظ انسان شناختی و از نظر اسطوره‌شناسی هم تجربه‌اش کنی که درنهایت یکی از مهم‌ترین چیزهاست. من متوجه شده‌ام که باید تمام الزامات را به‌نحو برآورده کنید.

کمپل تعریف بی‌ظنیری از اساطیر داشت: «مذهب دیگران» و این درست است. انسان‌ها مجبورند از وجودی به‌ظاهر آشفته معنایی بسازند، بنابراین داستان‌هایی را پیدا می‌کنند که به آن‌ها برای بقا کمک کند. این همان دلیلی است که آن‌ها می‌گویند. آن‌ها هیچ ایده‌ای ندارند که زمین به‌صورت بیضی و بر یک محور به‌دور خورشید می‌چرخد، بنابراین خدایان را برای توضیح فصول اختراع می‌کنند. همه ما داستان‌هایی داریم، داستان‌های قدرتمند و بی‌ظنیری که مذهب می‌شوند، وقتی فصول را درک کنی، آن خدایان و آن داستان‌ها، کم‌کم از بین می‌روند و با داستان‌های دیگری که سوده‌مندترند جایگزین می‌شوند.

«**فیوریوسا، اولین مکس دیوانه است که به بررسی سیاست‌های دنیای پس‌آخرالزمانی می‌پردازد، به‌امپراتوری‌ها و گروه‌های چادرنشین، مذاکرات تجاری و ازدواج‌های سلطنتی. سرزمین بایری که توسط سه قلعه اداره می‌شود، هرکدام یک منبع حیاتی را کنترل می‌کنند: غذا، گاز و گلوله.** که دیگران به آن نیاز دارند و ناگزیر از جنگیدن هستند.

با اینکه فیلم‌های مکس دیوانه در آینده اتفاق می افتند اما واقعاً به قرن وسطای جدید باز می‌گردند. تمام رفتارها بسیار اساسی و به یک معنا جهانی‌اند. مک گالفین مفهوم انسانیت است. چیزی که مردم بر سرش می‌جنگند ماهیت انسان بودن است و فیلم را با ماهیت جوادانه این موضوع به تصویر می‌کشد. شما یک سلسله‌مراتب سلطه دارید که قدرتمندان در بالای همه منابع نشسته‌اند و سعی می‌کنند مردم پایین‌دست را از حرکت روبه‌جلو بازدارند. ما بارها و بارها شاهد این بازی هستیم. یادم می‌آید که به دزی (دژ هوئنسالزبورگ) در سالزبورگ رفتم و شگفت‌انگیز این بود که خیلی شبیه ده‌هایی است که در سراسر هند خواهید دید. معماری قدرت همیشه یکی است. ده‌های بزرگ معمولاً در ارتفاع است. مسیر، باریک است تا وقتی که به بالاترین نقطه می‌رسید که تقریباً عبور از آن غیرممکن است. در قلعه‌ای در هند، مسیر آنقدر باریک است که تنها یک‌مفر می‌تواند عبور کند. ارتفاع و عرض آن طوری است که نمی‌توانید شمشیر را در هوا تکان دهید یا کمان بکشید. در شهرهایی که ما زندگی می‌کنیم هم همین‌طور است. ما جوامع دروازه‌دار داریم، هر چه در یک ساختمان بزرگ بالاتر زندگی کنید، قدرتمندتر هستید. این سلسله‌مراتب همیشه هستند و ما به دنبال راه‌های جدیدی برای نشان دادن آن‌ها هستیم.

«**وقتی شما جاده خشم را ساختید، نزدیک به ۳۰ سال حتی یک فیلم از مجموعه مکس دیوانه ناساخته بودید. چه چیزی باعث شد که به گذشته برگردید؟**

هروقت که یک فیلم مکس دیوانه را تمام کردم، گفتم: «هرگز یکی دیگر نخواهم ساخت.» اما همیشه دلایلی وجود داشت که دوباره سراغش بروم؛ چیزی بود که واقعاً دوباره باعث الهامم می‌شد و مرا به هیجان وامی‌داشت. در مورد جاده خشم این اتفاق برابم افتاد:

نقد شایگان بر ایدئولوژی و انقلاب

بررسی شماره ۳۰ مجله سیاست‌نامه

فرزاد نعمتی

خبرنگار گروه فرهنگ

شماره ۳۰ مجله «سیاست‌نامه» در ۲۸۸ صفحه و به قیمت ۲۰۰ هزار تومان منتشر شد. طرح روی جلد این شماره به دربوش شایگان اختصاص داده شده و مقالاتی نیز درباره این روشنفکر مشهور و کتاب «انقلاب مذهبی چیست؟» اوبه قلم صادق حقیقت، احمد بستانی، رضا کوهکن، موسی اکرمی، حامد زارع، مهدی روزخوش، محسن عباس‌زاده، مهدی سیمایی و رضا یادگاری به رشته تحریر درآمده است. احمد بستانی در بخشی از مقاله خود با عنوان «اندیشمند ضدانقلاب» می‌نویسد: «شایگان نخستین اندیشمند ایرانی بود که تنها دو سال پس از پیروزی انقلاب به بحث ایدئولوژیک‌شدن سنت (ودین) پرداخت. بیش از یک دهه پس از انتشار چاپ نخست متن فرانسوی کتاب شایگان، اندیشمندان مهم و تاثیرگذاری چون عبدالکریم سروش در مقاله «فریتر از ایدئولوژی» (۱۳۷۲) و سیدجواد طباطبایی در کتاب «این خلدون و علوم اجتماعی» (۱۳۷۴) به‌بحث از ایدئولوژیک‌شدن دین

و سنت پرداختند. انتشار هر سه متن فوق به زبان فارسی در نیمه اول دهه ۷۰ شمسی به‌هیچ‌وجه اتفاقی نیست. این دوره‌ای است که نسل جوان و طبقه متوسط تحصیلکرده ایرانی برای نخستین بار روایت‌های رادیکال از دین و سنت را به پرسش می‌گیرد و می‌کوشد از طریق این پرسشگری راهی برای رهایی از مضلتات سیاسی و اجتماعی دهه دوم پس از پیروزی انقلاب بگشاید. نقد اسلام سیاسی و سنت ایدئولوژیک‌شده را می‌توان دو رکن مهم تلاش‌های اندیشمندان ایرانی در نیمه نخست دهه ۷۰ دانست. «بستانی در ادامه به افات این درک ایدئولوژیک از سنت نزد شایگان می‌پردازد. از نظر شایگان تلاش‌های کسانی چون علی شرعیعی به‌عنوان «نمونه‌ای اعلا از یک ایدئولوگ» را می‌توان «بدترین شکل غرب‌زدگی» تلقی کرد: «ایدئولوژیک‌شدن دین پیش از هر چیز ضربه‌زدن به اساس آن است، نه خدمت به آن؛ زیرا تبدیل دین به یک برنامه دنیوی و آن را رقیب ایدئولوژی‌های عرفی و زمینی قرار دادن، پیش از همه چیز موجب سکولواژشن و در نتیجه از بیسن رفتن ذخایر معنوی یک دین می‌شود.» از دیگر بخش‌های این شماره «سیاست‌نامه» می‌توان به یادداشتی از فرهنگ رایجی با عنوان «کدام ایران؟» و پژوهشی از مهدی سنایی درباره «تنگنا ی دوره گذار: سخنی در باب نظم آینده جهان» اشاره کرد. یک یادنامه و یک پرونده نیز در این شماره به چشم می‌خورد. یادنامه، بزرگداشت نسر کائوژیان استاد برجسته حقوق ملقب به «پدر علم حقوق ایران» است و در آن یادداشت‌هایی از مصطفی محقق داماد، لعیا جنیدی، تهمورث بشیریه، علیرضا آذر بایجانی و همادودی به چشم می‌خورد. بخش پرونده اما به مناسبت ۱۰۰ سالگی تدوین قانون اساسی افغانستان تدوین شده است و در آن ذکیه عادل، میرویس بلخی، محمد عثمان تره‌کی، امان‌الله فیضی، احمدولی مسعود، داوود عرفان، محسن خلیلی، حسین سلیمی و... به بحث و بررسی

جنبه‌های مختلف تدوین قانون اساسی و روند تحقق آن و آسیب‌شناسی موانع موجود بر سر آن پرداخته‌اند. محمدمصور هاشمی نیز در این شماره مقاله‌ای خواندنی نوشته است به‌نام «علم چگونه «اسلامی» شد؟» و در آن به بحث رقابت ناپنجار علوم سنتی و علوم جدید در جامعه ایران پرداخته است. از نظر هاشمی، «هم از نظر کمیت و هم از نظر کیفیت، معتقدان به اعتبار و ترجیح شناخت‌های گذشته‌شایان توجه‌اند و بدین ترتیب رسماً گفتمانی پر‌دعا درباره آن شناخت‌ها و دانش‌ها در رقابت با شناخت‌ها و دانش‌های روز پیدا شده است.» او در این زمینه به نقش بدبینی روشنفکران ایران معاصر به علوم جدید در ایجاد اعتقادی عامیانه در میان مردم مبنی بر معتبر بودن علوم سنتی اشاره می‌کند و فراتر از آن در مقاله حاضر که به نظر بخشی از یک پژوهش دامنه‌دار است به بحث ترجمه‌های مترجمان ایرانی اشاره می‌کند که در آنها «تعبیر اسلام/اسلامی جانشین تعبیر عرب/عربی شده است» و به تریج راه را برای ترویج این ایده تسهیل ساخته که وجود چیزی به‌نام «علم اسلامی» امری مسلم و قطعی است.

